

Viimane lahing

Vaevalt on see kokkusaatus, et Dubno igast suunast ümberpiiranud saksa diviisid alustasid pealetungi alles 30. juuni keskpäeval – juba pärast seda, kui 8.MK ja 15.MK väeosad taganesid Brodõst Ternopoli. Wehrmachti kolm jalaväediviisi (111., 44. ja 75) ning 16.TD ja 16.MD sööstsid. Popeli grupi peale nagu koerakari ümberpiiratud karu kallale. Nõukogude väejuhatuse venitamise tõttu saadud kahepäevase pausi kasutasid sakslased täiel määral ära – tõmbasid juurde suured suurtükiväe jõud ja koondasid suure mürsuvaru.

Pealetung algas pärast võimast kahetunnist suurtükitule ettevalmistust. „*Meie eesliinipositsioonid kadusid suitsu ja tulle. Pilved katsid päikese... Kadus piir põllu ja metsa vahelt, kadus maantee, kadus horisont...*“ Vastata polnud peaaegu mitte millegagi – 34.TD suurtükipolku olid jäänud vaid mõned üksikud mürsud. Kuid „karu“ oli veel väga tugev. Rasked KV tankid, olles lahingukomplekti välja tulistanud, hakkasid saksa tanke rammima, litsusid saksa suurtükke Ukraina mustmullamaasse. Lahingu käigus õnnestus hõivata mõned saksa haubitsapatareid koos suure mürsuvaruga, mis lasti kohe vaenlase vastu käiku. Päeva lõpuks lahing vaikus. Sakslased ei liikunud praktiliselt ühtegi kilomeetrit Dubno poole, nad kandsid suuri kaotusi, surma sai 44.jalaväediviisi komandör (ta sattus vangi ja hukkus saksa lennukipommi killust). Kuid ka Popeli grupi seisukord muutus kriitiliseks: lõppesid kütus ja laskemoon, kõik raadiosaatjad olid purustatud, sanitaarpataljonid olid haavatuid täis.

30. juuni hilisõhtul võtsid komandörid pärast pikka nõupidamist vastu järgmise otsuse: tagalateenistused, ilma masinateta jäänud tankistid (kellel polnud isegi vintpüsse) ja sanitaarpataljon murravad öösel ühe tankipolgu katte all piiramisrõnga läbi Verba jaama juures ja liiguvad lõunasse Ternopoli juurde. Seda gruppi hakkas juhatama 27.motolaskurpolgu komandör polkovnik Plešakov. Popel kirjutab temast: „*Kogenud sõdur, kes sai Punalipu ordeni Perekopi juures ja Lenini ordeni Karjala maakitsusel*“. Igasse selle grupi kuuekümmesse tanki laaditi mõned mürsud – peamine lootus oli ootamatuse efektil, marulisel pealetungil ja tankitaraanil. See arvestus osutus õigeks. Liiga enesekindlaks muutunud sakslased magasid. Plešakovi salk suundus praktiliselt ilma lahinguta lõunasse. Umbes nädala pärast jõudis ta Ternopol-Hmelnski maanteel itta taganevale 8.MK-le järele.

Popeli grupi peajõud (mis oli selleks hetkeks vähenenud 80 tanki ja mõne suurtükipatareini) pidid 1. juuli hommikul alustama pealetungi mööda Dubno-Brodõ maanteed edelasse, sinna, kus Popeli ettekujutuse järgi pidi asuma Rjabõšev koos 8.MK kahe diviisiga.

Selle otsuse vastuvõtul mängis jälle saatuslikku rolli side ja informatsiooni puudumine. Mingeid meie vägesid Brodõ rajoonis enam polnud. Läbi murda oleks tulnud mitte lõunasse, vaid põhja, mööda Dubno-Mlõnovi maanteed sinna, kus valmistati ette **5.Armees vastulööki**.

Jah, just nii – üldise kaose ja juba alanud 6.Armees ja teiste Edelarinde vägede kontrollimatu taganemise olukorras valmistas 5.Armees juhataja kindralmajor M.I.Potapov ette uut pealetungi Dubnole. Pealetungi peamiseks löögijõuks pidi olema 22.MK 41.tankidiviis.

Ma loodan, et tähelepanelik lugeja mäletab veel, et see diviis vinskles sõja esimestel päevadel Vladimir-Volõnski ja Kovel vahel, kuidas teda „rebiti osadeks“, kuidas diviis kaotas läbi Ukraina Polesje tihedate metsade taganemise käigus kaks kolmandikku oma tankidest. Kuid iga asi lõpeb kord ning 1941. aasta juuni viimastel päevadel ühinesid 41.TD ja 215.MD jäänused 5.Armees peajõududega Stohhodi jõe joonel põhja pool Rožištšat.

Vladimirski monograafia andmetel oli 41.TD-s 29. juunil alles 106 T-26 tanki ja 16 rasket KV-2 tanki (152-mm kahuriga), veel 15 kerget T-26 tanki oli 215.MD-s. Kõik selgub võrdluses. Võib öelda ka nii, et need diviisid, mis olid kaotanud 72 % esialgsest koosseisust, olid juba enne lahingut purustatud. Teisest küljest jälle vastasid 41.TD ja 215.MD üheskoos ühele saksa tankidiviisile.

Vastavalt kindral Potapovi otsusele pidi loodest Mlõnov-Dubno peale tungiv tankigrupp andma ida pool Rovnot löögi vaenlase 3.tankikorpuse tiivale ja tagalasse. Selle korpuse diviisid olid mitmepäevaste raskete lahingutega Gorõni jões Moskalkenko 1.TTSB ja 22.MK, 9.MK ja 19.MK väeosadega juba üsna kurnatud ja verest tühjaks jooksnud. Vastulöögi plaan ennustas edu. Kuid järjekordselt ei läinud see läbi...

Vladimirski kirjutab: „*Kui 5.Armees vasaku tiiva väeosad lõpetasid pealetungile ülemineku ettevalmistust, saadi kätte uus Edelarinde juhataja käsk, kus 5.Armees seati ülesandeks... alustada taganemist 1. juulil pimeduse saabudes ning liikuda 5. juuli hommikuks Slutši jõe joonele... seoses taandumise lühikeste tähtaegadega tuli pealetungitegevus lõpetada vähemalt 1.juuli õhtuks*“.

Tuleb märkida seda püsivust, millega **Edelarinde juhatus nurjas talle alluvate väeosade igasuguse organiseeritud pealetungitegevuse**. Sellest hoolimata pealetung 1. juulil kell 15 siiski algas. 2. juulil kell

10-11 hommikul olid 41.TD tankistid purustanud ligi kolm vaenlase jalaväepataljoni ja jõudnud 15 km kaugusele Dubnost. Kui 5.Armee pealetung oleks olnud koordineeritud Popeli grupi väljamurdega, siis oleks tõenäoliselt õnnestunud mitu tuhat võitlejat ja mitukümmend tanki piiramisrõngast välja tuua. Kahjuks ei seatud nõukogude vägede „põhja-“ ja „lõunagrupi“ vahel sisse mingitki koostööd. Ning seetõttu juhtuski nii, et samal ajal kui 41.TD ründas Dubnot põhjast, läks Popeli grupp oma viimasele pealetungile Kozini suunas (30 km Dubnost edelas).

Mida me saame sellest lahingust rääkida, kui lahingust osavõtja, pealtnägija ja juht kirjutab nii:

„...verisest udulinikust tõusevad silme ette üksikud episoodid, stseenid. Kuidas ma seda ka ei tahaks, ent ma ei suuda sõnadega kirjeldada seda terve päeva kestnud mitte millegagi võrreldavat tapatalgut... Ümberringi on lopsakas rohi suitsust kolletunud... Vaibumatu mürin liigub metsas siia-sinna. Ei saa aru, kus on meie tankid, kus fašistide omad. Ümberringi on mustad teraskarbid, millest murravad välja tulekeeled...“

Hukkus 34.TD komandör polkovnik I.V.Vassiljev, teadmata kadunuks jäid diviisikomandöri asetäitja poliitalal M.M.Nemtsev ja 12.TD 24.tankipolgu komandör alampolkovnik P.I.Volkov. Hukkusid, jäid teadmata kadunuks ja sattusid saksa sõjavangi tuhanded võitlejad ja komandörid. Rjabõšev nimetab oma memuaarides isegi täpse (?) teadmata kadunute arvu – 5363 inimest.

1. juuli õhtul kogunesid Kozini küla lähedal asuvas metsas ellujäänud – umbes tuhat inimest.

„Ma käskisin isikkoosseisul üles rivistuda, - meenutab N.K.Popel. – Selle päevaga olid inimesed juba kõike näinud. Nad poleks olnud üllatunud, kui põõsaste tagant oleks rünnakule tõusnud saksa polk. Kuid rivistuda? Milleks seda veel vaja on? Kas brigaadikomissar pole mitte lolliks läinud?“ Ei. Ilma ühegi kahtluseta päästis just see Popeli otsus – „me oleme regulaarmee osa koos selle määrustiku, distsipliini ja lipuga“ – need inimesed häbist ja vangis hukkumisest. Liites endaga teistest väeosadest piiramisrõngasse jäänud võitlejaid, läbis salk lahingutega 250 kilomeetrit tohutu suures kaares Dubno-Slavuta-Korosten ja jõudis 1941. aasta juuli lõpus 5.Armee vägede asetusse Belokorovitšei rajoonis.

Aga 5.Armee 41.TD ja 215.MD pealetungi Mlõnovisse sakslased peatasid – kuid selleks tuli neil viia lahingusse armeegrupi „Süd“ reserv. 2. juuli hommikul andsid Lutski juurest kiirkorras kohale toodud 99.jalaväediviisi ja SS diviisi „Adolf Hitler“ löögi nõukogude vägede löögigrupi tagalasse. Meie varasematest lahingutest nõrgestatud diviisid ei suutnud nende väljavalitud kõriloikajate survele vastu panna ja ka rindestaabi käsk nõudis vägede kiiremas korras lahingust väljaviimist. 2. juuli õhtul alustasid 41.TD ja 215.MD koos teiste 5.Armee osadega taganemist Slutši jõe joonele...

Vaat niimoodi lõppeski see enneolematu heitlus, sõja esimeste nädalate suurim lahing. Püüame nüüd teha esimesed, kõige lihtsamad arvestuslikud kokkuvõtted.

Reaalselt võtsid Edelarinde mehkorpuste vastulöögist osa:

- 23. juunil Radehhovi juures 15.MK 10.TD 20.tankipolk
- 24. juunil Lutski maanteel Voinitsõ küla juures grupp tanke (ligi pataljoni suurune) 22.MK 19.TD-st
- 26. juunil kirdepool Dubnot 19.MK 43.TD koondtankigrupp koosseisus 79 tanki
- 26. juunil suunaga Brodõ-Berestetško 8.MK peaaegu täies koosseisus (enne lahingut kaotati alla kolmandiku tankidest ja muust lahingutehnikast)
- 27. juunist kuni 1. juulini Dubnos ja sellest lõunas 8.MK 34.TD ja 8.MK 12.TD 24.tankipolk
- 1. juulil Dubnost loodes 22.MK tankigrupp umbes tankipolgu suurus

Isegi lihtne aritmeetiline liitmine (arvestamata seda tähtsat fakti, et kõik need väeosad ja koondised tegutsesid **eraldi ja erineval ajal**) näitab, et lahingust võttis osa **ALLA VEERANDI** kõigist Edelarinde tankivägedest.

Välja arvatud Popeli grupp, ei tuginud ükski väekoondis peale kauem kui üks päev.

„Põhjagrupeeringu“ (9.MK, 19.MK) ja „lõunagrupeeringu“ (15.MK, 8.MK) pealetungi ei sooritatud kunagi ühise juhtimise all, üheaegselt ja ühe sihtmärgi suunas.

Ainult Popeli grupi tankipolkudes olid lahingulised kaotused peamiseks materjalosa kaotamise põhjusteks. Kõigis ülejäänud väeosades ja –koondistes kaotati 70 kuni 90 % tankidest niinimetatud „tehniliste rikete“, „kütusepuuduse“, „jäi sohu kinni“ jne põhjustel.

Lahinguväljale need ei jõudnudki. Tuleb arvata, et alles pärast seda, kui sakslased korjasid kokku ja lugesid üle kõik teedele mahajäetud ja hävitatud tankid, said nad aru – **MIS NEID ÄHVARDAS...**